

SCOLA ROMÂNĂ.

Revistă pedagogică

pentru interesele institutelor de învățământ la Români și pentru organele lor.

Edată și redigată de

VASILE PETRI.

Ese în 8, 18 și 28 a fiecărei luni, în numere de câte o cōlă, și va costa 1 e anul întreg 4 fl., pe o jumătate 2 fl, pe un pătrar 1 fl v. a. Pentru România 5 fl. v. a.

Năsăud, 18 Maiu v. 1891.

Prenumeratiunile și corespondențele sunt a se adresa la Redacțiunea „Scolei Române” în Năsăud (Naszód.) Pentru inserțiuni câte 5 cr. de șir și timbru.

Predarea limbei române în scōlele elementare.

(Urmare.)

Se nasce acum întrebarea: Care limbă s'o predăm noi învățătorii în scōlă? Întrebarea acēsta este îndreptățită, căci deși limba noastră dacoromână nu are dialecte în înțelesul, cum are d. e. limba nemțescă, și Româniî nostri, orî din care ținut sunt ei, convenind la un loc, se înțeleg, între dinșii fără nici o greutate, totuș óre-cari deosebiri există în limbă, deosebiri mai mult în pronunțiere decât în vocabularul limbei. Sē ne aducem aminte, cum vorbesc d. e. Româniî pe la Blaș, pe la Brașov, Deva, Năsăud, în Bănat, Chiór, Marmatiă, în Bucovina, Moldova și Muntenia, mai ales în Bucuresci. Ei bine, care din jargónele acestea — ca sē mă esprim așa — sē se predea în scōlă? Orî dóră sē se predea în fiecare scōlă limba, ce se vorbește în ținutul acela?

Nici una, nici alta; în tóte scōlele nóstre vom preda singur numai limba literară, așa cum se află ea în scrierile nóstre cele mai bune. Așa vom preda-o în scōlă, așa vom vorbi-o noi și vom face și pre scolariî nostri sē o vorbescă în scōlă și afară de scōlă, așa vom propaga-o și în popor.

Numai în chipul acesta vom ajunge a vedē triumfând cu desevrșire ideea unității limbei românesci. Sē ne uităm numai la Nemții din Germania. Era un timp, când sătenî și orășenî nu-î auđiaî vorbind decât în dialectul lor provincial. Astăđi o mulțime de orașe aũ abandonat dialectul străbun și aũ adoptat cu mic cu mare limba literară. La noi deosebirile sunt ne-

asemēnat mai mici decât în Germania, și că sunt mai mici și că Româniî din tótă Dacia se înțeleg între sine fără a avē recurs la tãlmaci sau la vre-o limbă streină, acēsta avem sē o mulțămim numai bisericeî nóstre naționale, în carea a domnit o singură limbă, limba literară bisericescă. Românul din Nordul Transilvaniei a trăit și trăesce cu »mălaiu« și »pită«, dar scie ce este și »pânea«, și o scie din Tatăl-nostriu. Intr'un loc Românul pronunție »ghin«, într'altul »jin«, airea »iîn«, toți însē auđind pre cine-va pronunțând »vin«, sciũ pe dată ce vrea respectivul, și o sciũ din biserică orî din cărțile de rugăciune.

Dacă unitatea limbei nóstre a putut fi conservată în mēsură acēsta atunci, când Românul »nu vedea lumina«, când problema era concretă numai preotului din biserică: ce nu putem noi aștepta în privința acēsta astăđi, când lângă biserică s'a mai adaus un luptător spornic — scōla, și multe alte institute de cultură, cari tóte urmăresc acelaș scop?! Sē ne luminăm numai, și vom fi; se voim numai, și vom putē!

Deci problema supremă la predarea limbei române în scōlă sē ne fie: **cucerirea limbei literare!**

Limba ca obiect de studiu are 4 ramuri:

1. Cetirea.
2. Ortografia.
3. Gramatica.
4. Compozițiunile.

(Va urma.)

B.

Herbart, biografia și principiile sale pedagogice și influința lor asupra pedagogiei.

(Continuare.)

În educațiune capul lucrului este înfățișarea lumii în coloritul cel mai estetic, pentru-ce totă activitatea pedagogică trebuie să fie îndreptată asupra voiei și pătrunderii copilului, conform căreia aceea activitate ni-o presintă pedagogul nostru sub numirea de 1. guvernare, 2. instrucție și 3. disciplină.

Se ne ocupăm puțin de aceste!

I. Guvernarea.

Herbart e de părere, că copilul vine pe lume fără a avea anumită voie pentru ore-care direcțiune, incapace pentru raporturile morale.

În toate acțiunile sale este dominat de o furie sâlbatică, carea îl pîrtă în cîce și în colo, strică ce îi vine în cale și se espune celor mai înfricoșate pericole.

Furia acésta trebuie suprimată, căci din contră dă voiei o direcțiune primejdiosă.

Guvernarea decî este un fel de mijloc preventiv, carele feresce pre copil să nu-și causeze daună șiesi și să nu păgubescă pre alții, apoi îl feresce de colisiunea, în carea ar veni cu lumea, respective cu societatea omenescă.

Productul guvernării este ordinea, carea la rîndul ei nu e scop, ci mijloc.

Basa guvernării este ocupățiunea. Predomnit de furia selbatică — dupăcum am amentit mai sus — copilul trebuie mereu să lucre ceva. Lucru firesc, că dacă nu i-să servesce ocasiunea se facă lucruri bune, face rele.

Educătorul trebuie să convingă pre copil, că conducerea celor mai mari îi este neapărat de lipsă și că lipsindu-se de acésta, el se espune celor mai mari pericole.

În guvernarea copilului ne vine într'ajutor dojana.

Influința acesteia nu este egală pentru toți copiii, ba are influință feliurită asupra unuia și aceluiași copil în timpuri deosebite.

Sunt copii de un naturel tare, asupra cărora dojana nu face o impresiune destul de mare, încercă și cutéză toate, numai ca să-și pîrtă satisfacă vrutul.

Cu acestia nu are mult de lucru educătorul, dacă nu întîrzie cu luarea măsurilor corespunzătoare.

Sunt apoi copii de naturel slab, cari nu-și pot împrina dojana din deajuns și la cari dorințele sunt mai mari decât frica.

Cu aceste naturile crescerea are mai mult de lucru, fiind-că trebuie să-și urmărescă neînterupt în toate faptele lor, trebuie să-și țină pururea sub inspecțiune, lucru, care nu e plăcut nici pentru o parte, nici pentru alta. Și cu cât stau sub pază mai îndelungată și mai severă, cu atîta fac lucruri mai greșite atunci, când se scapă pentru un moment de sub inspecțiune.

Și fiind-că caracterul se forméză numai prin lucrări provenite din voia proprie, el va rămâne slab pentru tot timpul, orî de va și da semne de tîrie, totuși din când în când își va trada slăbiciunea în raportul, cum a aflat mai des ori mai rar căi de scăpare în timpul crescerei.

Pentru a nu potența guvernarea până la perpetuitate, pășesce la mijloc în cas de lipsă autoritatea, și iubirea.

Sunt două vorbe aceste, pre cari cu toții le pronunciem așa de des și cu toate aceste numai puțin, foarte puțin ne putem mândri cu ele.

Autoritatea este eflusul supremației spirituale, înaintea căreia se plécă spiritul și este foarte acomodată pentru a da voiei direcțiunea cuvenită.

Un copil rău, când pășesce în cercuri bine crescute, trebuie să simțescă, cât e el de stricat. De cum-va vré să se strice, trebuie pedepsit; totdeuna trebuie însă a se produce disgust față de reavoință.

Iubirea își are fundamentul în conglăsuirea simțemintelor.

Acésta o pîte ajunge învățătorul numai sciindu-se coborî până a fi copil în contact cu copilul, fără însă a-i vorbi de simțemintele de iubire, ce le are față cu el sau dând copilului ocașiune de a se apropia de învățător.

Iubirea însă are valoare numai fiind împreunată cu strictéța de lipsă; de aceea nu este permis învățătorului a și-o căstiga trecînd cu vederea neîmplinirea datorințelor din partea copilului.

Iubirea este puterea, carea mișcă universul cu lumile și vietățile sale fără de număr.... iubiți-vă decî patria, iubiți-vă neamul, pre deapropele... iubiți frumosul, adevărul și dreptatea.

Așa cetim în apoteosa iubirei! Ca o iconă, carea represintă autoritatea pedagogică în coloritul ei cel mai deschis, este a să privi în familie tata, ér ca una, în carea ea ni-se înfățișeză în coloritul ei cel mai nefățărît, este mama.

Fiind-că guvernarea are în vedere numai presintele, și fiind-că copilul se cresce pentru viitor, trebuie să pășescă la mijloc.

2. Instrucția.

Astăzi chiar, când rațele sórelui pedagogic au străbătut în păturile cele mai inferioare ale so-

cietății omenesci, câți dintre laici și câți dintre ómenii de resort, cum le-am ȃice, — cãrora le este concređutã crescerea ȃecilor de copii, nu ȃin, cã tótã valórea omului depinde dela suma cunoscințelor ce poșede, din care causã ei își dau tótã silința a înavuți pre copii numai cu cunoscințe, și se simt deplin satisfãcuți, dacã aceștia sunt în stare a da probe, cã și le-au însușit.

Herbart însã e cu totul altã pãrerã.

Dinsul ȃice, cã valórea omului nu depinde dela cea ce sci, ci dela aceea ce vré.

Precum tóte facultãțile, așa și voia o reduce la întipuiri, și anume nu recunósce nici un fel de facultate specialã pentru a voi, ci voia, ȃice el, își are rãdécinele în cercul cugetelor, în împreunarea și activitatea comunã a întipuirilor.

Pânã când pentru guvernare e tot una, cu ce ocupãțiune potrivitã își petrece copilul, pânã atuncã instrucția pretinde sã se scie : cu ce ? când ? și cum ? e ocupat copilul.

Și cu tóte aceste nu se póte afirma, cã instrucția orã preparațiunea ar fi ocupațiunile cele mãi potrivite.

De cãte orã nu esperiem, cã un elev în scólã a fost fórte slab, dar întrat în viețã a dat probe de o desvoltare admirabilã.

Din asta causã ȃice Herbart, cã e lucru indiferent, ce cunoscințe își cãstigã cineva dela învãțãtor ; nu este însã indiferent, ba e de cea mãi mare însemnãtate, cum se determinã de cãtrã cercul cunoscințelor cãstigate prin esperințã, prin comerțul cu societatea orã pe calea instrucției strict luate ; pentru-cã din cunoscințã vor fi simțeminte, din simțeminte principii și din pricipiul fapte.

Educațiunea privesce drept instrucțiune tot, ce póte forma obiect de contemplațiune pentru copil.

Scopul ultim al instrucției este vîrtutea, la care vom ajunge numai prin multilateralitatea interesului de a sci.

Cel ce se nisuesce așã lãrgi cercul cunoscințelor, acela dovedesce interes.

Cei tẽmpișii nu pot fi virtuoșii.

Fiindu-cã vîrtutea este o însusire personalã, ér fundamentul vîrtuții este multilateralitatea, de aceea instrucția trebuie sã cultive multilateral, la ce sã recere timp îndelungat ; de aici cursurile cele lungi și mulțimea obiectelor de învãțãment.

Un schimb de meditațiuni și de aduceri aminte

Ca se scim, cum se compune aducerea aminte. din meditațiuni, avem lipsã de cunoscințe psihologice.

Finęta tactului pedagogic stã întru a presimți acest proces — supremul clenodiu pentru arta pedagogicã.

Interesarea este astfel o activitate de sine, și ca sã fie multilateralã, sã recer mãi multe activități de sine, ce se condiționezã de atențiune, carea e primitivã și aperciptóre.

Altcum atențiunea este predispozițiunea de a ajunge la o înavuțire a întipuirilor.

De mãi mare însemnãtate pentru noi e apercepciunea, carea e basa instrucțiunei, întru cãt prin acest proces primim noi idei nóue în consciințã, cari apoi se prelucrã sub influința ideilor, de cari dispunem.

A se vedea în materia acęsta un tractat fórte interesant de S. Halița în Nru 10—1888 din Revista pedagogicã.

Dupã ce am vorbit despre scopul instrucției, cum și despre cunoscințele și dexteritãțile, ce are de împãrtãșit, și dupã ce am indicat și timpul potrivit pentru aceea, cred, cã acuma e la rëndul seũ sã ne întórcem privirea asupra metodelui instrucției.

Herbart ȃice, cã orã ce lucru din lume se presintã copilului la instrucție ca un complex de semne.

Stãnd lucrul astfel. noi putem face cunoscut copilului un lucru saũ predãndu-l ca un întreg, saũ tractãndu-l semn de semn, împreunãnd semnele în un întreg, saũ desfãcẽnd întregul în semnele sale. Decã el recunósce metodel predãrii pure, analitic și sintetic.

Recomẽndã cu mãi multã cãldurã metodel sintetic ȃicẽnd, cã pe calea acęsta copilul edificã un edificiu din petrele sale.

Instruãnd sinteticesce dãm elementele, din cari copilul are sã compunã.

Sã nu acceptãm însã dela copil compoziții perfecte.

Necesitatea reuniunilor învãțãtoresci.

Orã încãtrãũ ne aruncãm privirile, orã în care parte ne întórcem aũdul, nu vedem lucrãndu-se, nu aũdim vorbindu-se decãt de luminã și înaintare. Da, cãci lumina și înaintarea sunt devisa secolului nostru, luminã și înaintare resunã dela un capet al pãmentului pãnã la celalalt. Luminã strigã orientul și occidentul, progres respunde sudul și nordul ; cãci a sosit timpul, când stindardul libertãții sã fãlfãe cu mãndrie asupra întregului univers.

Deja de mult a cãntat poetul : »Unde-ĩ, unul nu-i putere!«, și dacã aceste dulci cuvinte aũ unde-va loc, ele se pot aplica în întregul înteles al cuvẽntului la învãțãtorĩ. Cine nu scie, cu cãte neajunsuri nu are a se lupta un învãțã-

tor pe terenul instrucțiunei? Ici lipsesc cărțile din mâna scolarilor, colo cercetarea școlii e neregulată, din colo alte necasuri, care de care mai mari, se grămădesc în calea progresului.

Între astfel de împregiurări bietul învățator, stând singur ca cucul, este aprópe de a despera, nesciind ce se începă, cum se vindece răul, ce i-se pune în cale. În mijlocul instrucțiunei el dă de greutăți didactice orí metodice, pre cari nu scie, cum se le înlătoreze; ar cere sfatul colegilor mai esperți, dar îi lipsește ocasiunea. De altă parte un alt învățator, tot așa de isolat în singurătatea sa, pornesce póte, pe o cale cu totul greșită, pentru că nu are de cine să întrebe de una mai bună.

Tóte acestea, iubiți colegi, sunt împregiurări, cari pun mai pe sus de orí ce îndoélă necesitatea reuniunilor învățătorești, reuniuni cari de altmintrea sunt prevădute chiar și în legea scolară. Cu bucurie vedem, că s'aú înființat unele reuniuni învățătorești, d. e. tinera reuniune a învățătorilor gr. cat. din comitatul Cojocnei și altele asemenea; numai cât ele sunt prea puține față cu mulțimea învățătorilor nostri. Să sperăm însă, că numărul lor va crește, până nu va mai fi nici un învățator, care se nu aparțină uneia din reuniunile noastre; pentru că sunt probleme pedagogice, pe cari numai reuniunile le pot rezolvi cu succes. »Unde-s doî, puterea crește.«

Reuniunile învățătorești aú se desbată, în conferințele lor principiile pedagogice și a le lăți între toți membrii lor; aú se combată și delature tóte pedecile, ce se lungesc în calea educațiunei și instrucțiunei. În modul acesta se înmulțesc între învățători cunoscințele pedagogice, didactice și metodice. Înființându-se pretutindenea reuniuni și ținând ele regulat conferințe, cei mai mulți învățători vor merge preparați la aceste conferințe, unul lucrând un tractat asupra educațiunei, altul ducând cu sine un elaborat din instrucțiune, alții având lecțiuni practice din limba maternă, din scriere și cetire, din calcul, fizică, istorie, geografie și altele. Din tóte aceste rezultă și un câștig moral; învățătorul adecă, care s'a pregătit cu un astfel de tractat, a cetit mult și a combinat până l'a compus, prin urmare s'a calificat; asemenea profită și cei ce ascultă tractatele celor mai înaintați. În modul acesta toți membrii reuniunei se întorc dela conferințe cu un câștig órecare, ceea ce este scopul principal al reuniunilor.

Dea Dumneđeú, ca se vedem cât mai îngrabă realizate dorințele acestea!

Aiton în April 1891.

Petru Buzan,
învățator.

Lecțiuni din geografie și istorie.

(Continuare.)

Regiunea Tisei.

Tisa isvoresce în partea Ungariei dela nord-ost. Curge spre vest, apoi se întorce spre sud-vest și în urmă spre sud și se vérsă în Dunăre la Titel.

Ținutul dela isvorul Tisei se numia odinióră Maramureș și avea Domnii săi proprii. Cel din urmă dintre acestia — Dragoș — pre timpul regelui Ludovic Marele (1342—1382) trecu munții (1344) și aședându-se dincolo de Carpați, întemeiă principatul Moldovei.

Locurile mai însemnate lângă Tisa sunt:

Sighetul-Marmației (Szigeth) cu magazine mari de sare.

Tocaiú (Tokaj) cu vin renumit.

Solnoc (Szolnok) cu neguțatorie întinsă.

Seghedin (Szeged) în 1879 ruinat prin esundarea Tisei. Produce săpun vestit.

Zenta — aici a învins Eugen de Savoia pre Turci (1697).

Leopold I.

De pre timpul lui Sigismund*) începând, Turcii în continu aú atacat Ungaria și succesive aú cuprins o mare parte din ea. Leopold I (1657—1705) a început un șir de lupte grele în contra lor, și cu ajutorul generalilor săi Montecuculi și Nic. Zrinyi i-aú bătut și aú restatorit întregitatea Ungariei.

Leopold asupria pre protestanți, din care causă s'aú format conjurațiunii în contra lui. Conjurații însă aú fost descoperiți și pedepsiți cu mórte. De aci s'aú născut o rescólă mare, în care s'aú amestecat și Turcii. Resculații împreună cu Turci cu tot aú fost bătuti de oștile lui Leopold, conduse de Carol de Lotaringia, Ludovic de Baden și Eugen de Savoia, care a bătut pre Turci, la Zenta, de i-a stins. Oștile lui Leopold aú trecut apoi în Ardeal și în Turcia și aú bătut și acolo pre Turcii, cari odinióră erau atât de înfiorători.

La anul 1699 puterea Turcului era atât de frântă, încât făcură pace la Carloviți, în urma căreia numai Banatul Timișan a mai rămas Sultanului. După ce însă Eugen de Savoia a bătut din nou pre Turci la Belgradul Serbiei, (în anul 1718 sub domnia lui Carol III.) Turcii aú trebuit să părăsescă și Bănatul Timișan, și tóte în-

*) Vide Cluș.

cercările lor, de a-și pune din nou piciorul pe pământul Ungariei au fost îndeșert.

În Tisa se vârsă: de-a stânga: Vișeu, Someșul, Crișul, Mureșul și Bega; de-a dreapta: Latorcza-Bodrog, Sajó și Eger. — Lângă Vișeu e:

Borșa. — Tătarii au intrat mai pre urmă în Ardeal la anul 1717, și prădând cumplit, au trecut în Maramureș. Maramureșenii însă s'au aruncat asupra lor și i-au tăiat în valea Borșei.

Lângă Bega e:

Timișóra (Temesvár) fortăreță.

Vladislaū II. și rescóla lui Dózsa.

Înainte de acesta cu 400 de ani (1490—1516) a fost în Ungaria un rege, ca care nu s'a mai pomenit. Acesta a fost Vladislaū II, supranumit »Dobzse László«, pentru că pre tot cuvântul dicea: »dobzse« = bine, de era póte chiar rău. Atât era de sêrac, încât adeseori nu avea ce se mânânce.

Pre timpul domniei acestui rege episcopii și-au propus a scóte pre Turci din țeră cu ori ce preț. Ei au promis scăpare de iobăgie și ertarea păcatelor acelora, cari vor pleca contra Turcilor. Deórece iobăgia era grea, mulți iobagi au alergat sub stéguri. Comandante era George Dózsa. Domniū însê nu voiaū a lăsa pre iobagi din servițiū, și decă totuși mergeaū, eraū asupriți cei rămași acasă. Pentru acesta țeranii așa tare s'au înverșunat, încât în loc de a merge asupra Turcilor, sê întórseră asupra nobililor, prădând mai multe curți și ucidênd mai mulți nobili fără cruțare. În fine veni Ioan Zápolya cu óste ardeleană și învinse pre țeranii rebeli la Timișóra.

Acum s'au apucat nobiliū a-și rês buna. Dózsa fû fript de viu pre un tron de fer, și carnea lui s'a împărțit soșilor seī spre mâncare. 60 de mii de ómeni amăgiți au căđut pradă acestei rescóle nefericite. Sarcinele iobăgesci s'au mărit, țeranul s'a legat de glie și fû aruncat pradă tirăniei domnului seū. În acesta sórte a gemut țeranul 333 ani.

Crișul are trei ramuri: Crișul repede, — negru — și alb. Locul dintre Crișuri sê numia odiniórá »Ținutul Crișului.« — Lângă Crișul repede e:

Huedin (Bánfi-Hunyad) cu bae de marmoră.

Oradea-mare (Nagy-Várad) reședința unui episcop latin, a unui gr. cat. și a unui consistor gr. oriental.

Ferdinand I. și Ioan Zápolya.

După apunerea lui Ludovic II (vide Mohács) au fost certe și lupte mari pentru țera ungurêscă între Ioan Zápolya, voivodul Ardealului, și între Ferdinand, archiducele Austriei. Amêndoī aveaū partidă și amêndoī se încoronară de regi ai Ungariei. De aci urmă bătaie între dênșii. Zápolya, după ce perdū lupta, chiemă pre Turci, cari veniră prea bucuroși de repețite ori, pentru că totdeauna se întorceaū încărcați de prădi și totdeauna lăsaū urme de tênguit.

În urmă Zápolya și Ferdinand făcură pace la Oradea-mare (1538) așa, că Zápolya sê țină Ardealul, Banatul-Timișan și Ținutul-Crișului, ér Ferdinand celelalte părți ale țerei; dar după mórtea lui Zápolya tóte sê trecă la Ferdinand. După mórtea bêtrânului Zápolya însê, femeia sa Isabella pretinse tronul pentru fiul seū Ioan Sigismund Zápolya. Din acesta împrejurare éráși se iscă bătaie. Isabella chemă într'ajutor pre Turci, cari apoi cuprinséră Buda și o mare parte din Ungaria, ținêndu-o pentru ei (145 ani). Ardealul mărit cu părțile împreunate (adecă cu Țera Ungurêscă până la Tisa) a rēmas lui Ioan S. Zápolya cu îndatorirea, de a plăti sultanului un tribut anual (10.000 galbeni).

Lângă Crișul-negru e:

Beiuș (Belényes) cu scolī române gr. cat.

Lângă Crișul-alb e:

Brad cu scolī române gr. or. Sê dice, că în apropierea Bradului este un gorun gigantic, sub care se consulta Horia cu soții seī.

Iosif II.

Înainte de acesta cu 100 de ani a fost Impêrat preste țerile nóstre Iosif II (1780—1790, fiul Mariei Teresiei, care s'a îngrijit mult de sórtea poporului și de ușurarea greutăților lui. El a călătorit mai de multeori prin țeră, făcênd dreptate celor asupriți. A scos limba latină din folosința deregătorielor, și o a înlocuit cu cea germână.

În tóamna anului 1784, Impêratul Iosif a dispus conscrierea locuitorilor. Între Români s'a lățit vestea, că Impêratul de aceea conscrie locuitoriū, ca sê-i facă militari (grănițeri), și așa se-i scape de tirăniile nobililor. Româniū decī alergaū la conscriere, ér nobiliū âmblău sê-i împedece. Din acesta causă s'a născut o rescóla înfricoșată.

Conducătoriū rescólei au fost Horia, Cloșca și Crișan. Cetele lor s'au învêrtit prin comitatul Albei, Clușului, Zarandului și a Huniadórei, vêrsând la sânge și prefăcênd în cenușe mai multe

curți domnesci. Venind apoi oști împărătesci asupra lor, i-au împrăsciat. Conducătorii se ascunseră în locuri neâmblate, dar fură prinși și duși la Alba-Iulia, unde a fost pedepsiți în mod înfiorător.

Impăratul în loc de a pedepsi poporul, a ușurat sârteza iobagilor, deslegându-i de glie, adecă dându-le dreptul de a se muta de pre moșia unui domn pre altă moșie.

Iosif a fost un domnitor luminat, muri însă întristat adenc; căci își vedea cădute tóte planurile sale mărețe.

Lângă Latorcza-Bodrog e:

Muncaciul (Munkács), unde aș pausat mai întâiu Ungurii, când aș venit în Ungaria.

Venirea Ungurilor.

Ungurii séu Maghiarii în vechime aș locuit departe spre răsărit. Erau împărțiți în șapte seminiții, conduse de câte un duce. Fiind strimtorați prin vecini și-aș părăsit patria și s'aș aședat în Lebedia, apoi în Atelcuz (Etelköz). Din Atelcuz, sub conducerea lui Arpad, fiul lui Álmos, aș plecat mai departe, trecură Carpații cu mare greutate și s'aș oprit la Muncaciú, unde aș stat 40 de zile.

Dupăce la Muncaciú și-aș recules puterile, Árpád a trimis cete, cari se bată pre locuitori și se le cuprindă moșiile. Astfel Ungurii în curund cuprinséră moșiile Slavilor, a căror domnitor era Zalán și Svatopluk. — Un domn Român era Claudiu (Glád); acesta domnia în părțile »Banatului Timișan.« El legă pace cu Ungurii și domni până la mórte. Alt domn Român, Mariot (Mén-Maróth), carele ținea părțile Crișului și ale Maramureșului, încă făcú pace; ér' Gelu, carele domnia preste Ardeal până la Mureș, se sinucise, ca se nu ajungă în mânilor lor. *)

Ungurii întru început aș fost păgâni; ocupațiunea lor principală era resbelul. În urma stăruințelor lui Stefan Sântul**) și ale St. Ladislău (1077—1095) aș primit creștinismul și astfel s'aș civilisat.

Lângă Sajó e:

Miskolcz; aici s'a născut metropolitul Andreiú Br. Șaguna.

Onod, aprópe de care e »Câmpul Muhi.«

Invasiunea Tatarilor.

Pre timpul domnirii regelui Bela IV. (1235—1270) a cădú preste țéră întâia venire a Tatarilor. În Ungaria ómenii erau tare întâritați din

causa Cumanilor, pre cari Bela îi primise în țéră. Cu tóte că Tatarii erau la marginea țerei: sub stéguri totuși nu se aduna nimenea. Bela abia își putú aduna 65 de mií de ómení, cu cari eși la Sajó. Ducele tătăresc, Chanul Batu, se aruncă asupra óstei lui Bela, care era aședată pre »Câmpul Muhi« Aci s'a încins o luptă între Ungurii și Tatarii, ca care nu s'a mai pomenit. Episcopii și mai marii țerei cu nespusă mulțime de ómení aș fost tăiați. Insuși regele Bela scápà numai cu fuga. După acésta luptă Tatarii, âmbland țera cruciș și curmeđiș, aș prădat fără grijă și fără frică.

Mare noroc a fost pre țéră, că Tatarii numai un an aș petrecut pre aici, apoi s'aș dus de sine, lăsând țera deșértă, câmpurile albite de óse, drumurile încrescute cu érbă. — După retragerea Tatarilor Bela a făcut tot, ce i-a stat în putere, pentru ușurarea nefericiților scápăți cu vieța numai. *)

Lângă Eger e:

Agria (Eger) cu apă caldă.

Turcii, voind a se lăți mai mult prin Ungaria, aș impresurat Agria (1552); însă Stefan Dobó cu orășenií apërà cetatea cu așa virtute, încât Turcii s'aș depártat cu rușine de sub mureii cetății. La apërarea acésta luară parte și femeile din Agria, luptându-se alătura cu bărbații.

Regiunea Dunării.

Dunărea isvoresce în Germania; întră în Ungaria pre la Dévény. Curge spre ost până la Vác, de aci se întórce spre sud, apoi spre sud-ost, părăseșce Ungaria la Orșova, trece prelângă România și se varsă prin trei guri principale în Marea-Négră. (Forma-deltă).

Locurile mai însemnate lângă Dunăre sunt:

Pojon (Pozsony) odinióră aici se încornaú regiú Ungariei.

Komárom — fortărăță renumită.

Strigoniú — (Esztergom) reședința primatelui Ungariei.

Vác, cu institutul pentru surdo-muți.

Budapesta — (Budapest) capitala Ungariei. Aici se ține dieta și sunt deregătoriile cele mai înalte ale țerii. Are musee, academie, universitate și alte institute. În Buda e curtea regelui și e împreunată cu Pesta prin dóue poduri mărețe.

Szegszárd, cu vin roșu renumit și cu inspectorat pentru lățirea mătaseriei.

Mohács, însemnat pentru bătălia din 1526.

(Va urma.)

Teodor Petrisior,
învătător.

»Tatarul« — de V. Alessandri.

*) Vide Gelou.

**) Vide Alba-Iulia.

Aforisme pedagogice.

(Continuare.)

24.

A te dimitte la tóte, a ședé cu fie-cine ia un păhar de beutură, a așcuta fie-ce resonament, credeți-mă, dragi amici, acésta nu-se șede învățătorului, lovesce în simțul pedagogic, ba e de temut că-l va nimici de tot.

Diesterweg.

25.

Înainte de onóre aș pus Zeii sudórea.

Hesiod.

26.

Cicero ne va đice: Mai voiú șe greșesc cu Plato, decât șe am drept cu un altul (Vorba Românului: Mai bine cu un om harnic la pagubă, decât cu o tândală la dobândă)

Jacotot.

27.

Luând scólei doctrina religiunei, atunci cercul activității ei e rupt, influința ei slăbită. Paguba o aș scolarii.

Dittes.

28.

Este de tot curios, că omul, care dreséză caii curții, șe plătesce cu miú de taleri pe an, ér aceia, cari dreséză curții sudiți, adecă învățătorii, sunt peritori de fóme.

Lichtenberg.

29.

Pedagogia tótă nu cuprinde un singur principiu, care se nu fie luat saú din psihologie, saú din logică, saú din etică.

G. A. Lindner.

Fundațiunea universitară Carol I.

»Monitorul oficial« de Duminecă, 5/17 Maiú, publică în fruntea sa următórea scrisóre a regelui Carol, cătră președintele consiliului de miniștri:

Preste câte-va đile România va serba a douădecé și cincea aniversare a Domniei Nóstre.

Providența a vroit acésta: din điaa, când am îndreptat primii Nostri pași în acésta frumósă țară, Ea a revérsat cu îmbelșugare binecuvéntările Sale asupra faptelor Nóstre. Cu ajutorul ei am putut străbate acésta lungă trecere de vreme, încungiurat fiind din partea scumpului Nostru popor cu o încredere și o iubire, cari aú fost răsplata cea mai dulce a silințelor Nóstre spre propășirea și fericirea lui.

Urmând pilda bunilor Domni din trecut, și spre amintirea faptelor împlinite în acest pătrar de veac, vrom a înființa un aședământ spre binele tinerimei universitare dela tóte facultățile din țară, al acăruia scop va fi de a procura studenților un loc de întrunire,

înzéstrat cu o bibliotecă totdeuna deschisă, unde vor puté satisface iubirea lor de studiu; de a veni în ajutorul acelora dintre dínșii, cari întreprind lucrări speciale sub direcțiunea profesorilor lor, saú pentru tipărirea teselor; cum și de a da subvențiunii acelora, cari din lipsă de mijlóce, ar fi siliți șe întrerumpă studiile lor în dauna culturéi generale a Țerei.

Spre îndeplinirea acestui scop facem danic, de pe acum, ministerului cultelor și al instrucțiunei publice o casă, ce se va clădi cu cheltuéla Nóstră, de pe planurile aci alăturate, pe un loc aședat în fața palatului Nostru.

Punem totdeodată la dispozițiunea aceluiaș ministru suma de 200,000 lei în rentă română 5 la sută.

Pentru ca acest aședământ șe pótă lua desvoltarea dorită și șe se estindă cât mai mult efectele sale binefăcătóre, dorim, ca el șe fie recunoscut, ca o persónă morală, și Vê rugăm, D-le Președinte al Consiliului, ca, împreună cu colegii D-Vóstră, șe aduceți în sesiunea actuală a Corpurilor legiuitoře un proiect de lege în acest sens.

Aședământul va purta numele de »Fundațiunea universitară Carol I.«

Cât pentru aménunțele administrațiunei sale și statutele, lupă cari se va conduce, acestea șe vor fixa mai la urmă.

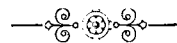
Dorința Nóstră, a Reginei și a Principelui Moștenitor este, ca acésta fundațiune șe contribue a întări frăția printre tinerimea universitară și a hrăni simțemântul patriotic, care înaltă sufletul ei.

Alegënd Noi însi-Ne locul viitórei clădirii, am vroit, ca ea șe se ridice aprópe de reședința Nóstră, adecă sub ochii și ocrotirea Nóstră, fiind-că vedem în téněra generație speranța Patriei și unul din sprijinele cele mai temeinice ale Tronului și Dinastiei Nóstre.

Plin de încredere, că acésta a Nóstră dorință șe va împleni, Vê rog, scumpul Meú Președinte al Consiliului, șe primiți încredințarea sentimentelor Nóstre de înaltă stimă!

Bucurescí, în 3/15 Maiú 1891.

Carol.

Reuniunea învățătorilor români gr. cat. din giurul Gherlei.

Convocare.

Comitetul central al »Reuniunei învățătorilor gr. cat. români din giurul Gherlei« conform decisiunei luate în adunarea generală din anul trecut, prin aceste convocă adunarea generală de estimp pe a treia și a patra đi de Rosalii, adecă în 23 și 24 Iunie st. n. în comuna Valea-Groșilor, la care a participa în înțelesul statutelor sunt provocați toți membrii, și sunt rogați a lua parte toți aceia, cari se intereséză de scólă și de progresul cultural al învățătorimei române.

Gherla la 17. Maiú 1891.

Președintele :

Secretarul :

Demetriu Coroianu m. p.
canonic.

Vasiliu Lessiu m. p.
profesor preparandial.

Reuniunea învățătorilor români gr. cat. din comitatul Coșognei.

Convocare.

Atât membrii învățători gr. cat. din protopopiatul Clușului, Almașului, Cătinei, Coșognei, Dêrgei, Morlacei, și al Fărăgăului, cari se țin de comitatul Coșognei, cât și alți bărbați iubitori de școlă, sunt prin acesta invitați cu totă onoarea a participa la adunarea generală a reuniunii învățătorilor români gr. cat. din comitatul Coșognei, ce se va ținea Joi în 18 Juniu st. n. 1891 în opidul Coșogna, după următoarea

Programă:

- 1) Se va celebra s. liturgie în biserica locală gr. cat., spre care scop este rugat Prea Onor. d. protopop-paroch local gr. cat. Ioan Hosu.
- 2) Ședința primă se va deschide în localitatea destinată cu »Împărate ceresc« și alt cântec ocașional.
- 3) Discursul de deschidere.
- 4) Răportul comitetului.
- 5) Esmiterea celor două comisii: una pentru înscrierea membrilor și primirea taxelor, și alta bugetară.
- 6) Propunerile comitetului și alte moțiuni.
- 7) Prelegeri practice din obiectele de învățământ și critică asupra lor.
- 8) Producțiuni sau disertațiuni.
- 9) Determinarea timpului și locului adunării generale proxime.
- 10) Verificarea procesului verbal.
- 11) Cuvânt de închidere.

Din ședința comitetului ținută în Cluș în 7 Maiu 1891.

Președ. reuniunii:

Secret. II:

Iacob Mureșan,
înv. gr. cat. în Cluș.

Georgiu Măcelar,
înv. în Dezmir.

Varietăți.

(Ion C. Brătianu †). »A murit Ion Brătianu, bărbatul care pe vremuri grele a întrupat avântul liberal și patriotic al poporului român; patriotul entusiast, pe care-l găsim în fruntea marilor mișcări naționale; omul de stat îndrăzneț și cinstit, care și-a legat numele de mai toate actele fahnice ale istoriei noastre contemporane; bătrânul care a putut să vedă cu ochii isbândindu-se atâtea visuri românesce ale tineretelor și să ia parte mare de lucru la toate aceste isbândiri; un fruntaș iubit și stimat al neamului... s'a stins. — Ce inimă românescă nu va simți durere la acesta vesté? Mórtea lui Ion Brătianu nu este numai o pierdere pentru familie; nu este numai o pierdere scumpă pentru partidul liberal; mórtea lui este un doliu național!... Plângeți, Români, pe Ion Brătianu! Êr voi tinerilor, cari aveți să cârmuiți mâne acesta națiune, învățați din viața acestui mare om, ce va să dăcă iubirea de patrie; căci neîntrecut a fost el în acest simțământ, care divinisează pe om și-l aședă în sferele eternității!«

(Grădinile și asilele de copii). Legea pentru grădinile și asilele de copii fiind deja sancționată, ministrul de resort s'a pus din toate puterile pe lucru. Dilele aceste a avut loc la minister o conferință în scopul de a se înțelege asupra celor de făcut, pentru ca legea să pótă fi aplicată cât mai iute și mai cu energie. Intre altele s'a hotărît, ca institutóarele pentru gră-

dinile și asilele de copii să nu-și facă cursul în preparandiile de fete esistente, ci să se înființeze în scopul acesta preparandii proprii, deocamdată 5 la număr. Totodată s'a stabilit și regiunile, unde legea să se pună mai întâiu și mai cu deadinsul în activitate.

Anecdote scolare.

I.

Înv.: Cum se numesc acei ómeni, cari au primit doctrinele lui Huss?

Scol.: Husari!

2.

Un preot — esplicând scolarilor, că Dđeu e în tot locul de față — întrebă pre un scolar:

Unde e dară Dđeu?

Scol.: În tot locul!

Înv.: Este el și în școlă?

Scol.: Da!

Înv.: Decî află-se el și în pivniță la voi?

Scol.: Ba!

Înv.: Pentru ce nu?

Scol.: Pentru-că n'avem pivniță!

3.

Înv.: Când dăcem noi, că fură cineva?

Scol.: Nóptea!

4.

Înv.: Cum se numesc acele beuturi, cari conțin spirt?

Scol.: Beuturi spirituale.

5.

Înv.: Cari sunt cele 4 elemente ale naturei?

Scol.: Aerul, apa, focul...

Înv.: Și al patrulea care e?

(Scolarul tace).

Înv.: Dóră te afli pre el!

Scol.: Padimentul.

6.

Înv.: Câte degete ai la mână și la picioré?

Scol.: La mână am (numărând: 1, 2, 3... 10 degete. La picioré nu le pot număra, până-ce nu mă voiú desculța!

(NECROLOG.) Marți în 12 Maiu a. e. a încetat din viață, după lungi și grele suferințe, în etate de 18 ani, studentul din clasa a VI-a gimnasială **Alexandru Mureșianu**, fiul avocatului Joachim Mureșianu din Năsăud. Immormentarea a avut loc Joi în 14 c. la órele 2 după amúzi. Fiind o dí frumoasă și tatál decedatului având stîma și condolența tuturor ómenilor de bine (el a mai pierdut prin mórte două soții și trei fii) conductul a fost din cele mai imposante. La conduct au luat parte: corpul didactic dela gimnasiu cu scolarii seí, purtând în frunte frumosul stindard gimnasial, corpul didactic dela școla normală și de fetițe cu elevii seí, funcționari publici de toate branslele, domni și dómne, onorațiori, bărbați și femeí din popor. Din aula gimnasialului fálfaia un mare stindard negru cu inscripțiunea pe o parte: „Profesorii și scolarii“, pe alta: „Iubitului Alexandru Mureșianu!“ Serviciul funebru l'a oficiat profesorul gimnasial și protopop onorar Maxim Pop, asistat de alți 4 preoți tineri, toți discipoli de ai seí. În vorbirea funebrală pontificantele arátă cu cunoscutul seú talent oratoric, că decedatul și-a împilnit cele 4 datorințe cardinale ale unui scolar bun: religioșitatea și moralitatea, obediința, diligența și învățatura. — El a fost un fiú blând și cu frica lui Dumnezeu.

Ficî țerina ușoră și memoria binecuvântată!

— st —